«ЛЮБИТИ ЛЮДЕЙ І КНИЖКИ...»

Інтерв'ю з директором Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки міста Києва Ольгою Романюк.

Ред.: Що означає для вас календарне свято – День бібліотек?

30 вересня – Всеукраїнський день бібліотек. Це професійне свято я відзначаю щороку, з часу його заснування у 1998 році, з гірчинкою на душі. У цей день 1995 року пішла у засвіти мама, яка була моєю наймудрішою і найвірнішою порадницею. І досі, шукаючи важливі рішення, я подумки звертаюся до неї: а що би вона на це сказала...

День бібліотек – то привід та засіб привернення уваги влади, громадськості, бізнесу до важливої ролі бібліотек, їх можливостей, потенціалу і значення для розбудови демократичного суспільства і розвиненої економіки.

Колективу бібліотеки, який я очолюю уже 4 роки, є чим пишатися. Зміст нашої діяльності, асортимент послуг, реалізація проєктів, рівень впровадження нових інформаційних технологій відповідають європейським бібліотечним стандартам. І дуже прикро нам, що за майже 30 років Київ так і не спромігся побудувати сучасне спеціальне приміщення для головної столичної бібліотеки, і вона й досі розташована у семи орендованих, пристосованих під потреби бібліотеки приміщеннях в різних районах Києва.

А тим часом реалізовані багатьма європейськими столицями проєкти будівництва сучасних бібліотек зробили ці міста більш помітними і значущими, а бібліотеки стали їх візитівками, куди найперше запрошують закордонні делегації для ознайомлення з історико-культурним надбанням громади.

Ще десять років тому, коли я вивчала досвід роботи бібліотек Данії, мене вразило новозбудоване поліфункціональне приміщення публічної бібліотеки містечка Хйоррінг (25 тис. жителів) площею 5 тис. кв. м.

Проблему відсутності власного приміщення у бібліотеки ми постійно піднімали перед кожною владою, проте обіцянки так і залишилися ними. Дуже сподіваюся, що прикріплене над входом до новозбудованої бібліотеки в Нашвіллі (США) гасло «Місто з великою бібліотекою – це велике місто» стане актуальним і для столиці України.

Чи достатньо Вам книг і звідки Ви їх отримуєте? Який механізм поповнення фондів?

За міжнародними рекомендаціями ЮНЕСКО фонди бібліотек повинні оновлюватися протягом кожних десяти років на 2/3. Навіть якщо фінансування на при-

дбання нових книжок досить пристойне, бібліотекар ніколи не скаже, що книжок достатньо. Читацькі запити, а саме вони є головним орієнтиром при відборі книжок для придбання, річ непостійна і динамічна, тож стовідсотково задовольнити усі запити неможливо. Минулого року з міського бюджету було виділено 1533000 гривень на придбання книжок бібліотекам для дорослих у Києві. Закуплено 10345 примірників книжок. Це дуже мало, як для 90 бібліотек, але це нова, запитувана література, яка надійшла на книжковий ринок впродовж останніх двох років. Закупівля книжок відбувається один-два рази на рік через тривалі тендерні процедури. Тож поки запитувана читачем книжка потрапить до бібліотеки, – інтерес до неї може зникнути. І це – велика проблема, що постійно піднімається бібліотечною громадськістю і яка потребує вирішення на державному рівні. Закупівлі за прямими угодами безпосередньо у видавництв дали би нам можливість відслідковувати новинки і оперативно їх придбати для задоволення запитів наших читачів. Основна частина нових надходжень – результат нашої фандрейзингової роботи. До прикладу, у 2019 році з додаткових джерел (дарунки від авторів, видавництв, фондів, користувачів) ми отримали 63533 примірників на суму 5 338 138,74 грн. В результаті – частка нових видань, що за рік надійшли у фонди бібліотек Києва, склала 3,6% від усього фонду.

Для порівняння, щорічне оновлення фондів бібліотек деяких зарубіжних країн у відсотковому відношенні від загального фонду (за даними ЮНЕСКО) виглядає наступним чином: Великобританія – 9%; Чехія – 8%; Португалія – 8%; Данія – 6%; Естонія – 5%; Швеція – 5%; Ісландія – 3%.

Чи відстежуєте, які книги зараз користуються попитом (художні, документальні, наукові тощо)?

Попит – то один із головних орієнтирів при визначенні переліку книжок для придбання за бюджетні кошти – кошти платників податків.

Виходячи з цього, бібліотеки мають придбати те, що ці платники податків хочуть читати, і те, що потрібно для задоволення інформаційних потреб відвідувачів нашої бібліотеки відповідно до їх соціальних, вікових, інших особливостей. Для цього ми фіксуємо критичні зауваження та включаємо запитувані книжки або книжки, що відповідають тематичним запитам, у списки для придбання. Також відстежуємо премійовані та рейтингові книжки і теж включаємо їх у списки для придбання. Моніторимо портали та сайти видавництв, їх прайси, постійно отримуємо інформацію від них про новинки у нашій групі «Бібліотекарі київських публічних» у мережі Facebook, дізнаємося про вихід у світ нових книжок безпосередньо від авторів, яких запрошуємо на зустрічі.

Хтось із відомих людей сказав приблизно таке, що найбільшою поразкою демократії є перемога масової літератури. Я зауважила чималу кількість масової, а значить – посередньої або інколи відверто слабкої літератури, серед новинок у бібліотеках. Як зробити, щоб не читач диктував добір, а інтелект, який теж платить податки?

На котромусь із данських бібліотечних сайтів, я найчастіше саме ними цікавлюсь, трапилася мені стаття, що читання художньої літератури варто класифікувати як розвагу. Реально розвиває, навчає читання спеціальної, наукової, науково-популярної літератури. Франція, наприклад, ще в 60-х роках минулого сторіччя відійшла від позиції, що у публічних бібліотеках має бути високоморальна, відбірна література. Там влада звернула увагу на те, що після такого підходу до комплектування фондів відвідувачів стало значно менше, і змінила його. У нашій бібліотеці також є певна ка-

тегорія відвідувачів, які читають, до прикладу, лише любовні романи, що обов'язково закінчуються «хеппіендом». Це дає їм можливість відійти від непростих реалій сьогодення у світ фантазій, хай і наївних. Якщо їх позбавити можливості отримати у бібліотеці таку літературу, вони до нас більше не прийдуть. Але ж ми не просто видаємо їм книжки відповідно уподобань, ми радимо краще, враховуючи читацькі інтереси кожного.

І все ж, це доволі велика цифра, стосовно якої треба списати книги. Я колись побачила купу таких книг в одній із бібліотек – серед них були унікальні, які так більше і не перевидавались.

За міжнародними нормативами фонд публічної бібліотеки має повністю обновлятися за 10 років (мінімум – на 2/3); в ньому мають бути 10% книжок, виданих за останні 2 роки, і 30–40% книжок, виданих за останні 5 років.

У тій же Данії у ситуації зниження запитів користувачів на друковану книжку – 40% фонду публічних бібліотек було списано. Якщо придбана книжка за декілька років не була видана читачеві – її списують.

Так само і в українських публічних бібліотеках. Ми щороку проводимо роботу по списанню застарілої, неактуальної, зношеної літератури.

Думаю, що то виключення, що в купі книжок, відібраних на списання, були цінні чи унікальні. І, можливо, що причиною є людський фактор. Дуже важко наразі з бібліотечними фахівцями. І випускають їх мало, а ті, хто отримав бібліотечну освіту, у бібліотеки не поспішають.

Центральним книгосховищем для публічних бібліотек міста є спеціальний відділ Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, де зберігаються і видаються в інші бібліотеки міста рідко запитувані видання по системі МБА (міжбібліотечному абонементу). Найповнішим упорядкованим зібранням видань, опублікованих на терені України з 1917 р. й донині, є фонд Державного архіву друку у Книжковій палаті України. Державний архів друку зберігає усі види видань України: неперіодичні (книги, брошури, автореферати дисертацій, картографічні, нотні, образотворчі, текстові аркушеві, службові, електронні), періодичні та продовжувані (газети, журнали, бюлетені тощо). Через систему МБА (міжбібліотечний абонемент) кожна публічна бібліотека також може замовити потрібне видання за запитом користувача.

Хто ваш читач?

Сказати, що киянин, який прагне навчання впродовж життя, 45 років, чорнявий, з блакитними очима, це аналогічно тому, як обчислюється середня зарплата в Україні. У когось 100 тисячі гривень, у когось 3 тисячі, а середня – 52 тисячі.

Хоч бібліотека і має офіційний статус – для дорослих, проте у нас є послуги для різних вікових категорій киян із різним соціальним статусом: люди старшого віку приходять за книжками, навчаються на курсах цифрової грамотності (безоплатних), користуються спеціальним обладнанням для читання слабозорими людьми. Тренінги проєкту «Бібліотерапія» (наразі тренінги-консультації проходять онлайн). Для дітей – ігри, полиці з дитячою літературою, Академія красного письменства, заняття у якій невдовзі плануємо відновити. Створено інформаційну базу для допомоги людям середнього віку, хто планує зайнятися підприємництвом. Для молоді і любителів театрального мистецтва різного віку – покази вистав у бібліотеці, творчі зустрічі, презентації молодими киянами власної творчості, художні виставки... Є і додаткові сервісні послуги: копіювання, ламінування, брошурування, роздрук. Вже готові до запровадження нової послуги – покращення якості та реставрування фотографій із

домашніх архівів киян. Та найважливіше для нас завдання – промоція книжки і розвиток читання.

Чи знали Ви кращі часи для бібліотеки, і що з тих часів варто запозичити?

Не можу сказати, що то були кращі часи для бібліотеки, коли кияни стояли в черзі, аби потрапити до читальної зали для написання заданого реферата. Часи, коли «тиша мала бути у бібліотеці». Сьогодні бібліотека, і як інституція, і як простір, переживає трансформацію, пов'язану з викликами часу: зміна характеру та носіїв знання, зміна цінностей і стилів життя киян. Бібліотека постійно адаптується до сучасних умов. Сьогодні ми маємо потужну пошукову систему фондів – електронний каталог, який за лічені секунди за заданими критеріями пошуку згенерує список книжок і окремих публікацій, які вам потрібні. Але безпосереднє спілкування читача з бібліотекарем так само цінне і потрібне для наших відвідувачів, як і раніше.

Чим живе бібліотека зараз. Які події у ній варто відвідувати? Як Ви пристосовуєтесь до карантину? Чого не вистачає бібліотеці для повного і, на Вашу думку, ідеального функціонування?

Бібліотека працює так само активно, як і до карантину. Звичайно ж, дотримуємося усіх карантинних вимог, аби гарантувати безпечне користування бібліотечними послугами. Це і контроль за дотриманням дистанцій, обмеження кількості одночасного перебування користувачів у наших приміщеннях, забезпечення відвідувачів засобами дезінфекції. Дещо змінився формат діяльності. Більш активно почали освоювати та використовувати онлайн-платформи, інтернет-сервіси для взаємодії з користувачами. І в цьому є свої переваги. Якщо при живому спілкуванні з письменником у приміщенні бібліотеки аудиторія учасників налічувала максимум до 60 осіб, то онлайн-формат, зустріч з письменником у прямому етері дає можливість спілкуватися, задавати питання гостю і отримувати відповіді необмеженій кількості зацікавлених глядачів. І таких етерів ми організовуємо 2-3 на тиждень. Проводимо просвітницькі лекції-презентації, бібліотерапевтичні консультації психологів, зустрічі з письменниками –переможцями літературних конкурсів та лауреатами літературних премій, відкриваємо імена молодих, талановитих літераторів та мистців не лише столичних, але й з інших міст України і зарубіжжя. Підписуйтеся на сторінку бібліотеки у мережі Facebook, заходьте на сайт бібліотеки і будете в курсі усіх наших подій і послуг. В форматі офлайн проводимо камерні форми заходів з обмеженою кількістю учасників, бо простір орендованого бібліотекою приміщення не дозволяє в умовах карантину розмістити усіх бажаючих. Не маємо ми окремої конференц-зали, а заходи проводимо у читальній залі, що не завжди можливо з огляду на користувачів, які прийшли попрацювати у тиші з книжкою чи власним ґаджетом. Відсутність у бібліотеки власного приміщення є нашою головною проблемою.

Тривожить нас ще одна проблема. Через відсутність у 2008-2014 роках фінансування на послугу підтримки і супроводу програмного забезпечення, на якому працюємо, і виникнення заборгованості перед фірмою-розробником «ExLibris», ми не можемо оновити стару версію нашої АБІС «Aleph» – програми, яку бібліотека придбала ще у 1998 році за грантові кошти, отримані від фонду «Відродження». З бюджету міста коштів на оновлення програми нам не виділяють, а знайти благодійника, щоб пожертвував бібліотеці понад 50 тисяч доларів – практично нездійсненна мрія. Завдяки цій програмі і великій праці колективу бібліотеки створено електронний каталог, що включає понад 600 тисяч записів видань, що є у фондах бібліотек Ки-

єва з можливістю побачити, у якій бібліотеці є та чи інша книжка, де розташована бібліотека і контакти для зв'язку. І я впевнено заявляю, що це найкраща бібліотечна пошукова система в Україні.

Звідки Ви родом і як прийшли до бібліотеки?

Я народилася недалеко від міста Новоград-Волинського, батьківщини Лесі Українки, у селі Смолдирів. Була відмінницею, і кращої професії як учитель я для себе на той час не бачила. І дуже любила читати. Мене не змушували читати, а, частіше, сварили, коли я за книжкою забувала виконувати доручену мені домашню роботу. Після 8-го класу з похвальним листом вступила без екзаменів у Житомирське культурно-освітнє училище на бібліотечний факультет. Закінчила з відзнакою – і продовжила здобувати вищу освіту. Інститут закінчила також з відзнакою. А в Національну академію керівних кадрів культури і мистецтв, яку закінчила у 1998 році, вступила вже після народження другої дитини.

Які риси мусить мати бібліотекар, щоб бути на своєму місці?

Любити людей і книжки, бути комунікабельним і хотіти постійно вчитися. Щодо наших стандартів і різноманітних норм – то бути трішки і перфекціоністом. Бо помилки перешкоджають оперативності пошуку у величезному масиві інформації.

Чи не складно працювати у жіночому колективі? Які його переваги?

Мені не складно. Бо не маю підлеглих. У мене колеги, ми спільно робимо справу, яку любимо. Вони стараються мене не підвести. Єдине, через що найбільше переживаю, коли у родинах стається біда, а з наших бібліотечних зарплат лікуватися чи вирішити матеріальну проблему неможливо. Соціальна незахищеність бібліотекарів – мені це дуже болить.

Хоча у моєму колективі є і чоловіки. Їх аж 10%.

Чи є якісь історії з Вашого бібліотечного життя, які не забуваються?

Добре пам'ятаю той момент, коли у 1986 році за розподіленням, по завершенню навчання в Державному інституті культури імені О.Є.Корнійчука, я потрапила у Вінницьку обласну бібліотеку для юнацтва, де довелося відразу очолити відділ обслуговування, у штаті якого на той момент була лише одна досвідчена бібліотекарка. Чи був у наявності весь книжковий фонд, який стояв на обліку, я не знала і дуже з цього приводу переживала. «Дивіться, щоб з фондом був порядок, передаю на Вашу відповідальність», – суворо мовив директор бібліотеки. – Це справа серйозна. Тюрма». Тож я з полегшенням зітхнула, коли через короткий проміжок часу переїхала до Києва і страхи про «тюрму» залишилися у пам'яті, мов у страшному сні.

А в Києві однією з бібліотек, до якої я звернулася у пошуках вакансії, була саме Публічна бібліотека імені Лесі Українки. Директор до мене не вийшла. Переказали працівники, що вакансій нема. Тоді я і подумати не могла, що всього за якихось 29 років очолю цю бібліотеку.

Що можна зробити, щоб зміцнювати авторитет мови, слова, нашого письменника?

Має бути прийнята і забезпечена гарантованим фінансуванням Національна програма підтримки та розвитку читання. Лише спільними зусиллями, комплексно, починаючи з пологових будинків, де новонародженого і маму вітатимуть бібліотечкою яскравих книжок для малюка і творами для виховання і догляду за дитинкою, з сім'ї, бо у читаючих батьків – читаючі діти, з садочків, де малюкам влаштовувати голосні читання з авторитетними людьми, школи, де кардинально змінити підходи до викладання дітям літератури, позашкільних закладів, бібліотек, церкви, поліції... Захис-

тити авторів, посиливши відповідальність за порушення авторських прав і надаючи державну підтримку для видання кращих творів.

Чи вірите, що бібліотеки існуватимуть вічно? І чому?

Скільки існує людське суспільство, яке прагне розвитку – стільки існують і існуватимуть бібліотеки. Бібліотеки створювалися для того, аби соціально незахищені члени суспільства мали доступ до інформації, мали можливість для підвищення інтелектуального рівня. Заможні могли придбати книжку, бідні – скористатися по черзі нею у бібліотеці.

Зі зміною характеру та носіїв інформації, зміною суспільних цінностей і способу життя – змінюються і бібліотеки, адаптуючись до викликів історичних періодів, в яких функціонують. І альтернативи їм нема і не буде.